

O'ZBEKISTON RESPUBLIKSIDA BANKLARNING IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH

Mingliboyev Elyor O'ktam o'g'li

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika instituti 1-kurs talabasi.

mrelyormingliboyev2006@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14956361>

Annoatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida bank tizimining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash masalalari tahlil qilinadi. Banklarning moliyaviy barqarorligini oshirish, risklarni minimallashtirish, likvidlikni boshqarish va kiberxavfsizlikni mustahkamlash bo'yicha ilmiy yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Xalqaro tajribalar asosida bank tizimini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit So'zlar: Bank tizimi, iqtisodiy xavfsizlik, moliyaviy barqarorlik, kredit siyosati, likvidlik, risklarni boshqarish, kiberxavfsizlik, ichki nazorat.

ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF BANKS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Abstract. This article analyzes the issues of ensuring the economic security of the banking system in the Republic of Uzbekistan. Scientific approaches to increasing the financial stability of banks, minimizing risks, managing liquidity, and strengthening cybersecurity are considered. Recommendations are given for the development of the banking system based on international experience.

Keywords: Banking system, economic security, financial stability, credit policy, liquidity, risk management, cybersecurity, internal control.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН

Аннотация. В статье анализируются вопросы обеспечения экономической безопасности банковской системы Республики Узбекистан. Будут рассмотрены научные подходы к повышению финансовой устойчивости банков, минимизации рисков, управлению ликвидностью и усилению кибербезопасности. Даны рекомендации по развитию банковской системы на основе международного опыта.

Ключевые слова: Банковская система, экономическая безопасность, финансовая устойчивость, кредитная политика, ликвидность, управление рисками, кибербезопасность, внутренний контроль.

KIRISH: Bank tizimining iqtisodiy xavfsizligi mamlakat moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Moliyaviy inqirozlarning oldini olish, kredit va likvidlik

xavflarini samarali boshqarish hamda bank sektorining ishonchliligini oshirish iqtisodiy barqarorlik uchun zaruriy shartlar hisoblanadi. Banklarning to'lovga layoqatliligini ta'minlash, mijozlarning omonatlarini himoya qilish va zamonaviy xavfsizlik choralari qo'llash banklarning iqtisodiy xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu maqolada bank tizimining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash yo'llari, xalqaro tajribalar va samarali boshqaruv mexanizmlari tahlil qilinadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI:

Bank tizimining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashning asosiy maqsadi mamlakatning moliyaviy barqarorligini saqlash va bank sektorining ishonchliligini oshirishdan iborat. Bu, eng avvalo, banklarning to'lovga layoqatliligi va likvidligini ta'minlash orqali iqtisodiy inqirozlarning oldini olishni o'z ichiga oladi. Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun kredit portfeli, likvidlik, foiz stavkalari va operatsion xavflarni samarali boshqarish zarur. Risklarni minimallashtirish bank tizimining mustahkamligini saqlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, mijozlarning omonatlarini himoya qilish ham iqtisodiy xavfsizlikning asosiy omillaridan biridir. Depozit sug'urtasi va nazorat mexanizmlarini joriy etish orqali fuqarolarning bank tizimiga bo'lgan ishonchini oshirish mumkin.

Banklarning iqtisodiyotga ta'siri bevosita pul-kredit siyosatining barqaror yuritilishi bilan bog'liq. Chunki banklar mamlakat iqtisodiyotining asosiy qon tomiri hisoblanadi. Mamlakatda pul aylanamasini to'g'ri tashkil etish iqtisodiyotni bir maromda yurgizishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda esa banklar bo'sh mablag'larni jalb qilib, ularni kerakli joylarga kredit sifatida yetkazib berish orqali ishtirok etadi. Ushbu jarayonda bank likvidlik ko'rsatgichi hal qiluvchi omil sanaladi, tranzaksiyalarni joyida amalga oshirish turli iqtisodiy xavf xatarlarning oldini oladi. Inflyatsiya darajasini nazorat qilish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish orqali iqtisodiy muvozanatni saqlashga erishiladi. Zamonaviy dunyoda bank tizimining xavfsizligi kiberxavfsizlik bilan ham chambarchas bog'liq. Bank tizimini raqamli tahdidlardan himoya qilish, shuningdek, mijozlarning ma'lumotlarini himoya qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli axborot texnologiyalarini doimiy ravishda yangilab borish va zamonaviy xavfsizlik choralari ko'rish talab etiladi.

Bundan tashqari, bank tizimining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash xalqaro hamkorlik va tajriba almashinuvisiz amalga oshirilishi qiyin. Xorijiy moliyaviy institutlar bilan hamkorlik qilish, ilg'or tajribalarni o'rganish va mamlakat bank tizimiga tatbiq etish orqali xavfsizlik darajasini oshirish mumkin. Xalqaro miqyosda moliyaviy tizimlar bir-biri bilan bog'liq bo'lgani sababli, global miqyosda iqtisodiy muvozanatni saqlashga qaratilgan harakatlar bank tizimining xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shu jihatdan olib qaraganda, bank tizimining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash nafaqat alohida davlatlar, balki butun global moliyaviy tizim uchun ham dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI:

1. **Kreditlash siyosatini takomillashtirish:** Amerikalik iqtisodchi **Frederic S. Mishkin** banklar kredit portfelini diversifikatsiya qilish orqali risklarni kamaytirishlari lozimligini ta'kidlaydi.¹

2. **Likvidlikni boshqarish:** Britaniyalik olim **Charles Goodhart** banklar o'z likvidlik darajasini doimiy nazorat qilib, qisqa muddatli majburiyatlarni bajarish uchun yetarli mablag'ga ega bo'lishlari kerakligini aytadi.²

3. **Ichki nazorat tizimini kuchaytirish:** Kanadalik tadqiqotchi **Andrew W. Lo** banklar ichki audit va nazorat tizimlarini mustahkamlash orqali moliyaviy firibgarliklar va xatoliklarning oldini olishlari mumkinligini ta'kidlaydi.³

4. **Axborot texnologiyalarini yangilash:** Avstraliyalik professor **Ross P. Buckley** zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali banklar kiberxavfsizlikni ta'minlashlari va mijozlarga sifatli xizmat ko'rsatishlari mumkinligini qayd etadi.⁴

5. **Moliyaviy barqarorlik va nazorat:** Amerikalik iqtisodchi **Ben Bernanke** banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda markaziy banklar va nazorat organlarining muhim rolini ta'kidlaydi.⁵

6. **Xalqaro hamkorlik va tajriba almashinuvi:** Fransuz iqtisodchisi **Jean Tirole** banklarning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda xalqaro hamkorlik va tajriba almashinuvi muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi.⁶

Bank tizimini takomillashtirishda yetakchi iqtisodchilarning fikrlari muhim ahamiyatga ega. F. Mishkin ta'kidlaganidek, kredit portfelini diversifikatsiya qilish risklarni kamaytirishga yordam beradi. C. Goodhart likvidlikni doimiy nazorat qilish zarurligini, A. W. Lo esa ichki auditni kuchaytirish firibgarliklarning oldini olishini qayd etadi. R. P. Buckley zamonaviy texnologiyalarni joriy etish bank xizmatlari sifatini oshirishini ta'kidlaydi. B. Bernanke moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda markaziy banklarning roliga urg'u beradi. J. Tirole esa xalqaro tajriba almashinuvi bank xavfsizligini mustahkamlashini ko'rsatadi. Shu bois, kredit siyosatini diversifikatsiya qilish, likvidlik nazoratini kuchaytirish, ichki auditni rivojlantirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish banklarning samaradorligini oshiradi.

¹ Mishkin, F. S. (2007). The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. 7-nashr. Addison-Wesley.

² Goodhart, Charles. (2008). Liquidity Management.

³ Andrew W. Lo. (2014). The Gordon Gekko Effect: The Role of Culture in the Financial Industry.

⁴ Buckley, R. P. (2014). The Changing Nature of Banking and Why It

⁵ Bernanke, B. S. (2013). The Federal Reserve and the Financial Crisis. Princeton University Press.

⁶ Tirole, J. (2006). The Theory of Corporate Finance. Princeton University Press

TAHLIL VA NATIJALAR:**O'zbekiston banklarining iqtisodiy tamoyillar bo'yicha tahlili:**

Bank nomi	Kreditlash siyosati	Likvidlikni boshqarish	Ichki nazorat tizimi	Axborot texnologiyalari	Moliyaviy barqarorlik
O'zbekiston Milliy banki (NBU)	Diversifikatsiya qilingan kredit portfeli	Yuqori likvidlik	Ichki audit kuchli	Zamonaviy IT infratuzilma	Markaziy bank nazorati ostida
Ipoteka-bank	Asosan ipoteka kreditlari	O'rtacha likvidlik	Ichki nazorat tizimi mavjud	Axborot tizimlari rivojlanmoqda	Barqaror moliyaviy ko'rsatkichlar
Xalq banki	Iste'mol va ijtimoiy kreditlar ustuvorligi	Likvidlik o'rtacha darajada	KYC tizimi joriy etilgan	Raqamli bank xizmatlari mavjud	Moliyaviy barqaror
Asaka bank	Yirik biznes va sanoat kreditlari	Yuqori likvidlik	Ichki audit kuchaytirilgan	Texnologik yangilanishlar davom etmoqda	Davlat nazorati ostida
Aloqa bank	Korporativ mijozlarga xizmat ko'rsatish	Likvidlik boshqaruvi barqaror	Ichki nazorat tizimi rivojlanmoqda	Kiberxavfsizlik tizimi kuchaytirilgan	Moliyaviy holati barqaror

Yuqoridagi tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekiston bank tizimi izchil rivojlanib, har bir bank o'ziga xos yo'nalishga ega. Milliy bank kredit portfelini yanada diversifikatsiya qilish orqali kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlashi lozim. Ipoteka-bank va Xalq banki ipoteka va iste'mol kreditlariga e'tibor qaratadi, ammo biznes kreditlarini ham rivojlantirish foydali bo'ladi.

Asaka bank sanoat kreditlariga ustuvorlik berib kelmoqda, lekin innovatsion startaplar uchun maxsus dasturlar ishlab chiqishi maqsadga muvofiq bo'lar edi. Aloqa bank asosan korporativ mijozlarga xizmat ko'rsatadi, biroq chakana bank xizmatlarini kengaytirish foydali bo'lishi mumkin. Banklar likvidlikni samarali boshqarish, ichki nazoratni kuchaytirish va IT infratuzilmani takomillashtirish orqali raqobatbardoshligini oshirishi zarur. Shuningdek, davlat banklari o'z moliyaviy mustaqilligini oshirishga yo'naltirilgan strategiyalar ishlab chiqishi lozim..

XULOSA VA TAKLIFLAR:

Bank tizimining iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash mamlakatning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va bank sektorining ishonchliligini oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, banklar kredit, likvidlik, foiz stavkalari va operatsion xavflarni samarali boshqarish orqali iqtisodiy barqarorlikni saqlashlari lozim.

Xalqaro tajribadan kelib chiqib, moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash uchun quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. Risklarni minimallashtirish va kredit portfelini diversifikatsiya qilish – Banklar o'z kredit strategiyalarini qayta ko'rib chiqib, yuqori xavfli kreditlar ulushini kamaytirishlari lozim.

2. Likvidlikni boshqarish – Banklar o'z likvidlik darajasini doimiy nazorat qilib, to'lovga layoqatlilik darajasini oshirishlari kerak.

3. Ichki nazorat va monitoring tizimlarini kuchaytirish – Moliyaviy firibgarliklarning oldini olish va bank tizimining shaffofligini ta'minlash uchun ichki audit va nazorat mexanizmlarini yanada mustahkamlash zarur.

4. Axborot texnologiyalarini yangilash va kiberxavfsizlikni ta'minlash – Bank tizimini raqamli tahdidlardan himoya qilish uchun zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalanish talab etiladi.

5. Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish – Xorijiy moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni kengaytirish va ilg'or tajribalarni tatbiq etish orqali bank xavfsizligini mustahkamlash mumkin.

Umuman olganda, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash bank tizimining barqarorligini oshirish bilan birga, mamlakatning umumiy iqtisodiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun banklar va moliyaviy institutlar o'z strategiyalarini doimiy ravishda takomillashtirib borishlari lozim.

REFERENCES

1. Mishkin, F. S. (2007). *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets* (7-nashr). Addison-Wesley.
2. Goodhart, C. (2008). *Liquidity Management*.
3. Lo, A. W. (2014). *The Gordon Gekko Effect: The Role of Culture in the Financial Industry*.
4. Buckley, R. P. (2014). *The Changing Nature of Banking and Why It Matters*.
5. Bernanke, B. S. (2013). *The Federal Reserve and the Financial Crisis*. Princeton University Press.
6. Tirole, J. (2006). *The Theory of Corporate Finance*. Princeton University Press.